

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۰/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

روش های شاداب سازی فضای آموزشی کلاس و محیط مدرسه برای دانش آموزان

مرضیه حسنی^۱، سحر قرائی^۲، مائده سلیمانی^۳

۱- لیسانس آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس الزهرا سمنان

۲- کارشناسی ارشد مشاوره گرایش توانبخشی، دانشگاه پیام نور

۳- لیسانس آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس الزهرا سمنان

hmarziyeh78@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف روش های شاداب سازی فضای آموزشی کلاس و محیط مدرسه برای دانش آموزان انجام شد. محیط های یادگیری از عناصری تشکیل خواهد شد که در کنار هم معنادار می شود. ویژگی های هر کدام از این عناصر در شکل گیری رفتارهای مختلف مؤثر می باشند. آموزش و به تبع آن محیط های آموزشی بیشترین اثر را بر ذهنیت و تمدن سازی جوامع بر عهده دارند. در این پژوهش، روش های مختلفی مانند استفاده از رنگ های جذاب و شاد در دیوارها و دکوراسیون کلاس، استفاده از گل و گیاهان در کلاس، نورپردازی مناسب، تنظیم صندلی ها، ایجاد فضای پاک، استفاده از تجهیزات جذاب و ایجاد فضای باز برای کاهش تنش های دانش آموزان بررسی شده است. با استفاده از هر یک از این روش ها به صورت جداگانه یا ترکیبی، فضای آموزشی مدرسه به شکل شاداب و زنده تر می شود و دانش آموزان به بهترین شکل ممکن درس خواهند خواند.

کلمات کلیدی: فضای آموزشی، کلاس، مدرسه، شاداب سازی، دانش آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

معلم آهنگ و فضا و جو کلاس درس را تنظیم و برقرار می‌سازد. چنانچه قرار باشد که روح دانش آموز پرورش و رشد یابد باید این روند از روح معلم آغاز گردد. حال چنانچه روح معلم افسرده و ناتوان باشد، شانس ناچیزی برای تقویت و مراقبت از روح دانش آموزان وجود خواهد داشت. معلمانی که حضور توانمند خود را هر روز در کلاس درس نمی‌توانند ارائه نمایند، آنان از لحاظ انتقال فکر با دانش آموزان هماهنگ نیستند و جهت پا سخگویی به نیازهای دانش آموزان آمادگی ندارند. هر معلم باید با توجه به هر گونه نقص در درک و دریافت دانش آموز نه بعنوان نقصی در تدریس خود توجه نماید و تلاشی کند تا در خود توانایی کشف روشهای جدید را به وجود آورد. معلم باید این امکان را داشته باشد تا بهترین روش ممکنه را انتخاب کند. توانایی در کشف روشهای جدید، عدم وابستگی کورکورانه به یک روش و رد کردن سایر روشها را، مدنظر قرار دهد. اگر دانش آموزان آگاه شوند که چه باید بخوانند؟ چرا باید بخوانند؟ این درسی که می‌خوانند چه منفعتی در آینده نزدیک و آینده دور برای آنها دارد؟ مورد کاربرد این درس در جامعه کجاست؟ و چگونه مورد استفاده واقع می‌شود؟ اهداف برایشان روشن می‌گردد. باکسب این اطلاعات است که دانش آموز رغبت پیدا می‌نماید و درس برای او جالب و دلپذیر می‌شود. هردرسی در میان درسها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و اگر شاگرد به ارزش آن درس آگاه گردد آن درس برایش معنی دارتر می‌شود.

پیش از آنکه به بیان این شرط بپردازیم باید توجه داشت که اصولاً همه معلمان در فرصتهایی به دانش آموزان خود پندوانداز داده و آنان را به رعایت اصول انسانی دعوت می‌کنند متأسفانه نوع این راهنمایی‌ها نتیجه بخش نبوده است فقط عده‌ای محدود در این کار موفق بوده‌اند که زبان کردارشان با گفتارشان یکنواخت بوده است یعنی آنچه را که گفته‌اند در رفتارشان تجسم پیدا کرده است. از این رو یکی از اساسی‌ترین شرایط معلمی مطابقت گفتار و کردار است. دانش آموز وقتی ببیند که معلم از نظر رفتار و کردار دارای وحدت و همبستگی است خود به خود تحت تأثیر او قرار گرفته به اصول انسانی راهنمایی خواهد شد. معلمان اگر بخواهند سخنانشان در دل‌های دانش آموزان اثر گذارد باید خود به آن گفتار عمل نمایند در غیر اینصورت کمترین تاثیری در دانش آموزان نخواهد گذاشت.

محیط‌های یادگیری از عناصری تشکیل خواهد شد که در کنار هم معنادار می‌شود. ویژگی‌های هر کدام از این عناصر در شکل گیری رفتارهای مختلف مؤثر می‌باشند. آموزش و به تبع آن محیط‌های آموزشی بیشترین اثر را بر ذهنیت و تمدن سازی جوامع بر عهده دارند. لازمه اصلاح کالبد آموزش و پرورش، ایجاد فضاهای مرتبط با فعالیت دانش آموزان است. فضاهایی که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی، ذهنی، عاطفی و اجرایی کودکان می‌باشد که تحقق این امر از طریق طراحی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

جزئیات فضاها، با توجه به الگوهای رفتاری کودکان امکان پذیر می‌گردد. آموزش به معنای تجربه‌ای مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در فرد، باهدف قادرسازی او به انجام کار و بهبود بخشی توانایی‌ها، تغییر مهارت‌ها، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی و... تلقی شده است (یوسفی فر، ۱۳۹۷).

انسان همواره تحت تأثیر عوامل محیطی خود و عناصر تشکیل دهنده آن بوده است. این عوامل به طور پیوسته از لحاظ روانی و فیزیکی بر واکنش‌ها و رفتارهای وی تأثیر گذار هستند که می‌توان تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری را از سه جنبه بنیادین بررسی نمود:

اول اینکه تمام پروسه یادگیری در یک محیط فیزیکی با خصوصیات فیزیکی قابل درک و قابل سنجش صورت می‌گیرد. خواه نشستن در یک سالن کنفرانس مجهز، یا در زیر یک درخت و یا در جلوی صفحه کامپیوتر باشد، افراد با اطلاعات پیرامونی احاطه می‌شوند. موضوعات مشخص داخل محیط از قبیل صدلی، لباس و یک فنجان چای توجه افراد را به خود جلب می‌نماید و افراد به طور پیوسته عناصر اطراف خود مانند نور یک لامپ، بوی غذا و گرمای یک آتش را حس می‌کنند. بنابراین هر محیط یادگیری برای افراد مملو از اطلاعات محیطی می‌باشد.

دوم اینکه افراد به صورت منفعل لمس نمی‌کند، نمی‌شنود و نمی‌بینند بلکه کاملاً بصورت فعالانه این افعال را انجام می‌دهند. این افراد در هر محیط یادگیری منابع ادراکی محدودشان را از طریق انتخاب و گزینش فعالانه اطلاعات محیطی مدیریت می‌کنند و همچنین با استفاده از تجربیات و ساختار دانش موجود برای تفسیر این اطلاعات استفاده می‌نمایند، به نحوی که در گذشته تجربه نموده‌اند. (سعید پور و زنگنه، ۱۳۹۵).

و در نهایت ویژگی‌های فیزیکی محیط‌های یادگیری می‌توانند از لحاظ احساسی با نتایج ادراکی- رفتاری مهم تحت تأثیر قرار گیرند. به عنوان مثال اغلب دانش آموزان، یادگیری در یک کلاس بسیار گرم را امری مشکل توصیف می‌کنند و بر عکس، محیطی که باعث واکنش‌های احساسی مثبت می‌شود نه تنها می‌تواند منجر به ارتقا سطح یادگیری شود بلکه می‌تواند محیط را به فضای دوست داشتنی برای یادگیری تبدیل کند. واضح است که بعضی محیط‌های یادگیری، به تمرکز و دقت فرد در یادگیری کمک می‌کنند و بدیهی است در محیط‌های یادگیری که شرایط مناسب وجود نداشته باشد، انتظاری جز پایین آمدن راندمان یادگیری نمی‌رود.

هیچ تردیدی نیست که تقریباً همه رفتارهای پیچیده انسانی از راه یادگیری حاصل می‌شود. اگر ما بخواهیم رفتار فرد را توجیه، پیش بینی یا کنترل کنیم، باید بدانیم که وی چگونه آن رفتار را یاد گرفته است. وقتی ما کاری را که از قبل

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نمی توانستیم انجام دهیم، اکنون قادر به انجام آن هستیم، می توانیم بگوییم انجام آن را یاد گرفته ایم. بنابراین، در یادگیری، بر توانایی حاصل شده از تجربه تاکید می شود. در عین حال، این توانایی ایجاد شده بر اثر تجربه باید ثبات و دوام مطلوبی نیز داشته باشد تا بتوان آن را یادگیری نامید.

کلاس های درس در یک دسته بندی کلی یا شاداب، جذاب و مخاطب گستر، یا کسل کننده، خمود و مخاطب گریز و یا معمولی و عادی است. کلاس درسی که در آن به مؤلفه های جذابیت عطف توجهی نشان داده نمی شود با گذشت زمان ممکن است کم کم سستی و کسل کنندگی در آن به چشم آید که گسست ارتباط بین استاد و فراگیر از روشن ترین پیامدهای ناگوار آن خواهد بود و نتایج آموزش را عقیم و بی اثر می سازد. جذابیت کلاس بر چند رکن و پایه استوار است:

الف- یاد دهنده

ب- متن و محتوای درس

ج- ویژگی های فیزیکی کلاس

با توجه به پیشرفت تکنولوژی و تغییرات مداومی که به وجود می آید باید شرایط تغییر در هر جامعه ای ایجاد شود. شرط اولیه هر تغییری شناخت و آگاهی است که به دنبال آن باید کار با برنامه ریزی برای دستیابی به اهداف مطلوب صورت گیرد. اهمیت و ثمر بخشی روش های تدریس و یادگیری بهتر، همواره مورد نظر دانشمندان و محققین علوم تربیتی بوده است. از آغاز قرن بیستم توسط مومان و لای و سپس کلاپارد، ماریا منتسوری، جان دیویی، هربارت ثورندایک و همکارانش وهیلدا تاباو راجرز و .... در بسیاری از کشورها مطالعات زیادی به مدت چهل سال در مورد ثمر بخشی میزان روش های آموزش در کلیه دروس انجام گرفت تاریخچه مطالعات نشان می دهد روش های تدریس چه در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و چه در ایجاد انگیزه و رضایت خاطر، پرورش شخصیت، رشد خلاقیت آنان مؤثر است (سلسبیلی، ۱۳۸۶).

وظیفه معلمان در فرایند تدریس تنها انتقال واقعیت های علمی به دانش آموزان نیست بلکه باید موقعیت و شرایط مطلوب یادگیری را فراهم نمایند و چگونه اندیشیدن و چگونه آموختن را به شاگردان بیاموزند؛ یعنی کار معلم نه تنها انتقال دانش، بلکه پرورش توان تفکر منطقی و پرورش شخصیت سالم است (احقر، ۱۳۸۳). در ارزشیابی معلم به راحتی با یک تکلیف آزاد می تواند حس ذوقی و هنری دانش آموزان خود را بیدار کند و کلاس را از حالت منفعل و کسل کننده به ارزشیابی ی پر جنب و جوش تبدیل کند. هدف اصلی در این نوع ارزشیابی، تحرک ذهن دانش آموزان برای کنجکاوی بیشتر و خلق سؤالات عمیق تر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

است، نه حفظ کردن مطالب، عشق به دانستن مهمتر از خوددانستن است، ارزش هر فرد به میزان سؤالاتی بستگی دارد که در ذهن خود می‌پروراند. نه پاسخ‌هایی که آموخته است. هدف گسترش ذهن است و نه مظلوف ذهن. خود رهبری و خودانگیختگی از اصول اساسی در ارزشیابی به شمار می‌رود، ضمن آن که ارزشیابی در این عرصه فرایندی مستمر است و نه محاکمه ذهنی در پایان کار ارزشیابی کیفی - با توجه به ویژگیهای آن از جمله: توجه به ویژگیهای اجتماعی - عاطفی، توجه به عملکرد واقعی دانش آموز، افزایش علاقه به یادگیری، توجه به ارزشیابی مستمر و فرایندی، تعامل بیشتر اولیاء با مدارس در زمینه امور تحصیلی دانش آموز، ارائه بازخوردهای پیوسته به دانش آموز اولیاء برای بهبود عملکرد دانش آموز تقویت ارتباط عاطفی بین معلم و شاگرد، از بین رفتن حس حسادت و رقابت کاذب، افزایش استقلال دانش آموز، خلاقیت و تفکر خلاق بسیار مفید و راهگشا است (حقیقی، فهیمه السادات، ۱۳۸۴).

فضاهای آموزشی به دلیل محدودیت‌های خاص خود برای خشک و بی روح شدن مستعد است. اما باید تمام تلاش‌ها را به کار گرفت تا از وقوع این حادثه جلوگیری کرد. ریشه علاقه هر دانش آموز به آموختن، در مدرسه و قرار گرفتن در محیط آموزشی شکل می‌گیرد. در صورت ناهماهنگ بودن محیط با انتظارات فرد، حس دافعه و عدم علاقه به یادگیری در فراگیر شکل می‌گیرد (مردمی و دلشادف ۱۳۸۹).

محیط مدرسه با مدیریت آموزش مدارس، که مدارس را به عنوان یک سازمان رسمی در نظر می‌گیرد مرتبط است. بنابراین این محیط، با گروه‌های اجتماعی در زمینه اهداف، نتایج نقش‌ها، ساختار سازمانی، نظام‌های پاداش، فعالیت‌های مشارکتی و ارتباط اولیا و مربیان شبیه می‌باشد. سالیانی است که فضای مدرسه به عنوان جنبه مهم و اساسی هر مدرسه مورد بررسی قرار گرفته است. علاوه بر آن محیط بستری برای شکل‌گیری بسیاری از ویژگی‌های رفتاری است و به عبارت دیگر، بسیاری از عواطف، عادات، سلیق و حتی طرز نگرش‌ها، نشست‌ها و برخاست‌ها به گونه‌ای شگرف از محیط تأثیر می‌پذیرد. دانش‌آموزان پس از محیط مسکونی خود بیشترین ساعات روز را در واحدهای آموزشی سپری می‌کنند و با توجه به نقش اساسی آموزش در فرآیند شکل‌دهی به فرهنگ جامعه، لازم است علاوه بر اهمیت دادن به فرآیند آموزش به ایجاد محیط مطلوب که شوق و انگیزه را نسبت به فرآیند یاددهی و یادگیری در دانش‌آموزان ایجاد کند توجه کافی و وافی داشت (طاهری، ۱۳۸۹).

بنابراین با توجه به تأثیرات قابل ملاحظه محیط پیرامون کلاس درس در آموزش و نقش آن در افزایش یادگیری و در نتیجه پیشرفت تحصیلی، که در اکثر پژوهش‌ها بر آن تأکید شده، می‌بایست به طور علمی و با برنامه‌ریزی دقیق و مدونی به سمت استفاده گسترده از این فناوری در امر آموزش حرکت کرد. علاوه بر موارد یاد شده، می‌توان، به این نکته نیز اشاره

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کرد که کودک امروز، فرزند عصر اطلاعات و ارتباطات است و از کودکی با فناوری‌های این عصر در ارتباط است؛ اگر آموزش و نظام آموزشی متناسب با این عصر نباشد، نمی‌تواند حتی پا به پای شهروندان» دانش آموزان (خود پیش بیاید و در نتیجه تا حد بسیار زیادی کارآیی خود را از دست خواهد داد؛ زیرا دانش آموز آشنا با فناوری در یک محیط سنتی دچار خستگی و بی‌علاقگی خواهد شد و از طرفی این محیط نمی‌تواند، منجر به بروز استعداد‌های آنان متناسب با نیازهای عصر حاضر شود. البته در این زمینه باید به کیفیت آموزش به کمک فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات نیز توجه نمود. نباید به شیوه‌های عمل نمود که افراط در استفاده از فناوری، خود منجر به تأثیرات منفی آموزشی و کاهش بهره‌وری آموزشی شود. در واقع باید توجه داشت که فناوری ابزاری برای آموزش است و نه هدف آن. در این زمینه گفته است که استفاده از فناوری اطلاعات در امر تدریس به مثابه استفاده از قایق برای رد شدن از دریا بوده و بیان این نظریه اهمیت استفاده از ابزار فناوری اطلاعات را نشان می‌دهد. فناوری اطلاعات آموزشی به معنای اعم چیز تازه‌ای نیست و قدمت آن را می‌توان همزمان با قدمت تعلیم و تربیت دانست. اما فناوری اطلاعات آموزشی به معنای خاص آن شاید کمتر از یک قرن است که مورد توجه متخصصان تعلیم و تربیت غربی قرار گرفته است. متخصصان تعلیم و تربیت معتقدند که توسعه داخلی فناوری اطلاعات آموزشی ابزارهای آموزشی بعد از سال‌های ۱۸۰۰ میلادی شروع شد و از این تاریخ بود که مواد و وسایل آموزشی یکی پس از دیگری ابداع شدند و در امر آموزش مورد استفاده قرار گرفتند (حسنی، محمد و همکاران، ۱۳۸۷).

مدرسه شاد و با روح

مدرسه نیز خود از یک روح سرشار برخوردار است، این موضوع به ندرت مورد تأیید قرار می‌گیرد، و در عوض مدرسه به صورت یک ماشین و یا یک کارخانه شناخته شده است. در مدرسه می‌توان دانه جست و جوگری و پرسش را در زمین فکر و اندیشه نسل کوچک و کم سال کاشت تا این دانه رشد کند، همراه او بزرگ شود و زندگی بزرگسالی او را از زود باوریه‌ها، ساده اندیشی‌ها، بی‌دقتی‌ها، تقلیدها، پیروی‌ها و باری به هر جهت گذراندن‌ها نجات دهد. در عوض او را انسانی متفکر، منطقی، فکور، اندیشمند، علت جو، هدفدار، خواهان حقیقت بار آورد. هیچ نسخه‌ای برای توسعه و پرورش مقدس و یا یک مدرسه شاد و با روح و سرزنده وجود ندارد به هر حال ما می‌توانیم شرایطی را به وجود آوریم تا اجازه پرورش روح را بدهد و ایجاد نشاط نماید. روش‌هایی برای فعال کردن مدرسه و کلاس ارائه می‌شود امید است که این روشها باعث شود شوق و انگیزه بیشتری در دانش آموزان بوجود آید و نشاط بیشتری احساس شود.

برخی از اقداماتی که کارکنان مدارس می‌توانند انجام دهند عبارتند از:

۱. تشخیص اهمیت مطالب غیر کلامی

۲. توجه به زیبایی محیط آموزشگاه و کلاسهای درس

۳. نقل داستانهایی در باره مدرسه

۴. برگزاری جشنها و مراسم مذهبی

۵. حقیقت و اعتبار

۶. پرورش و تقویت بیان

۷. پرورش روح دانش آموزان

۸. شناسایی علتهای به جای توبیخها

شکوفایی خلاقیت در کلاس درس

به نظر می‌رسد، برای بشر داشتن نشاط و روحیه شاد مهمترین غذا و خواب است. بچه‌هایی که فقر نشاط دارند یاد نخواهند گرفت. آیا ملاحظه کرده‌اید که انسان با چه شور و عشقی به دست ساخته خود می‌نگرد؟ خداوند نیز هنگامی که بشر را آفرید با عشق از روح خود در آن دمید و فرمود: فتبارک... احسن الخالقین، این یکی دیگر از روشهایی است که برای فعال کردن کلاس ارائه می‌شود، تلاشی که دانش آموزان برای خلق کارهای جدید و متفاوت از دیگران به کار می‌برند احساس توانمند را به آنها القا می‌کند و از این راه به خودباوری می‌رسند. در واقع، معلم زمینه‌سازی می‌کند و دانش آموزان اندیشه ورزی و سپس اندیشه خود را به صورت کار عملی متجلی می‌کنند. به کمک این روشها کارآیی معلمان برای تفهیم مطالب درسی بیشتر می‌شود. امروزه، وظیفه معلم ایجاد انگیزه یادگیری و تسهیل یادگیری است و بطور کلی یادگیری پدیده‌ای است که خود شخص باید انجام دهد.

توجه به فضای آموزشی به عنوان محیطی که سهم بسزایی در فرآیند رشد دانش آموز و مراحل مختلف زندگی او ایفا می‌کند بسیار حائز اهمیت است، همان گونه که روانشناسان در بررسی مسائل آموزشی همواره عوامل گوناگون چون خانواده، معلم، روش تدریس، کتب درسی، مدیریت آموزشی و ... را به عنوان عوامل مؤثر در فرآیند تحصیلی مورد تاکید قرار می‌دهند. محیط

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

فیزیکی آموزشی دانش آموز نیز به عنوان عاملی زنده و پویا در کیفیت فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش آموز مؤثر می‌دانند. عواملی چون رنگ، نور، متریال و نحوه چیدمان فضاها در کنار هم از جمله مواردی است که در طراحی محیط‌های یادگیری باید بدان‌ها توجه شود لازم به ذکر است اشخاص و اشیاء هم به صورت نیروی بازدارنده و هم به صورت عامل تسهیل کننده در مرحله یادگیری عمل کنند، مدرسه و فضای آموزشی فقط دیوار، اتاق و اشیای بی روح نیستند بلکه فضا عرصه‌ای است که هر بخش آن برای دانش آموز پیامی دارد و هر کدام یک فرهنگ هستند و توجه به این فرهنگ اهداف تعلیم و تربیت را تشکیل می‌دهند. (مروج نیا و صفری نیا، ۱۳۹۹).

چگونگی دستیابی به تحقق آرمان‌های شاداب نمودن مدارس

برای بهره‌گیری مناسب از شرایط و امکانات برای ظهور استعدادها و خلاقیت‌های نوجوانان باید تحولات جدی در نگرش مدیران و مسوولان نظام آموزش و پرورش ایجاد کرد چرا که در تعریف مدیریت به عنوان یک رشته علمی «فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی و سازماندهی - بسیج منابع و امکانات و هدایت و کنترل است برای دستیابی به اهداف سازمانی و براساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد.» مدیر وظیفه دارد با هماهنگی و اتخاذ تصمیمات پیش برنده‌ای که براساس مقررات و اصول پذیرفته شده در نظام ارزش‌ها شکل می‌پذیرد حیات مادی و معنوی سازمان و افرادش را تدارک ببیند و یک مدیر آموزشی مسوولیتی بس اساسی‌تر و مهم‌تر بر عهده دارد، چرا که با روح و روان و جسم کودک و نوجوان سر و کار دارد و بالندگی جامعه و جوانان امروز و سرافرازی و اقتدار فردای آنان به حرف و شعار تنها پیش نمی‌رود. برخورداری از نسلی جوان و کارآمد و اصرار در به کارگیری مناسب جوانان در چرخه کار و فعالیت‌های جامعه و پذیرش مسوولیت از سوی آنان در فردایی نه چندان دور می‌تواند بسیار کارساز و اثربخش باشد. واضح است که انجام چنان مأموریت مهم به آسانی محقق نمی‌شود و رشد تعالی آنان به تصادف حاصل نمی‌شود. باید نوجوانان و جوانان را به خوبی بشناسیم و از جامعه و شرایط دیروز و امروز و فردای آنان درک درستی داشته باشیم، راه‌ها و روش‌های مناسب علمی و پیش برنده برای مجهز نمودن آنان به تربیت دانایی و توانایی و مهارت یابی را فرا بگیریم.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

چگونگی ایجاد فضای شاداب در مدارس

در تبیین موضوع شاداب سازی را از ابعاد مختلف می‌توان بررسی نمود چرا که در ابتدا شاداب کردن محیط مدرسه در کلاً م به ایجاد فضای مناسب و فضاسازی ظاهری منتج می‌شود. لیکن با نگاهی دقیق‌تر باید عنوان کرد که شاداب نمودن فقط جنبه ظاهری ندارد چون داشتن بهداشت روانی سالم نیازمند رعایت اصولی است که هم جنبه مادی و هم جنبه معنوی دارد و در واقع شاداب سازی را در ابعاد ظاهری و ابعاد معنوی جست و جو کرد که هر یک از این موارد شامل بررسی موضوعات و مواردی مهم است که با در نظر گرفتن آن‌ها مطمئناً می‌توانیم روح و روان و جسم و جان نوجوان را شاد کنیم چرا که نوجوان باید ابتدا از درون وجودش احساس شادمانی داشته باشد و این احساس شادمانی همان ایجاد رضایت از زندگی است که باید در تمام ابعاد وجودش رخنه کند.

شاداب سازی درونی و معنوی در مدارس

الف- تربیت معنوی و دینی (آشنایی با لطافت طبیعی و...)

بی تردید تربیت روحی و معنوی نوجوانان باید از آغاز حیات آنان مدنظر گرفته شود لیکن چون در سنین نوجوانی می‌خواهند هویت شخصی پیدا کنند کم کم از والدین خود جدایی بیشتری پیدا می‌کنند و وابستگی کمتری می‌یابند و همین امر باعث می‌شود هدایت معنوی ویژگی خاصی پیدا کند. آشنایی آنان با لطافت طبیعت (آب و هوا و آفتاب و کوه و دریا و...) می‌تواند نشاط و شادابی را با ادراک طبیعت خداوندی به دست آورد به طوری که نوجوان با دیدن هر یک از ابعاد طبیعت حتی با دیدن یک گل احساس لذت و شادمانی کند.

ب- شرکت دادن نوجوان در فعالیت‌های گروهی

فعالیت‌های گروهی و جمعی نوجوانان جزو لا ینفک از زندگی اجتماعی آنان به شمار می‌رود و اگر خوب هدایت شود می‌تواند آثار سازنده‌ای را در پی داشته باشد و در واقع می‌تواند احساس لذت درونی را برای او به وجود آورد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ج- جذب مشارکت دانش آموزان در اداره مدارس

شکی نیست که یکی از وظایف مهم تربیتی مدیریت مدارس تشویق نوجوانان به مشارکت و تعاون در همه امور است و آنان می‌توانند با تدوین برنامه‌های مناسب به جلب مشارکت دانش آموزان در امور مختلف مدرسه اقدام کنند و این موضوع می‌تواند به احساس مفید بودن و دور شدن از انزوا و کسالت در نوجوانان کمک کند و خود یکی از موارد شاد زیستن است.

شاداب سازی محیط مدارس

یکی از شاخص‌های بهداشت روانی احساس رضایت، شادی و شادابی است، فردی که احساس می‌کند نیازهایش بدون برخورد با موانع در حال تأمین است به زندگی خود امید واری دارد و به درجه‌ای از رضایت درونی می‌رسد که همواره او را شاد نگه می‌دارد.

شادی حاصل احساس «سعادت‌مند بودن» است و سعادت‌مندی حاصل احساس سیر طبیعی زندگی و در مسیر رشد قرار گرفتن است. در این حالت فرد به زندگی دیگران علاقمند می‌شود و به آنها عشق می‌ورزد، احساس رضایت و شادی سبب پیدایش حالت روانی مختلفی می‌شود که دوستی، عشق، محبت، امید واری، خوش بینی، مسرت، همراهی، همدلی و پذیرش از نمونه‌های آن است.

شاداب سازی ظاهری در مدارس

در این بخش اکثراً مواردی مورد توجه قرار می‌گیرد که قابل رویت و قابل لمس کردن باشد و در واقع اموری که لذت بصری ایجاد می‌کند یا دیدن فضا و محیط زیبا باعث ایجاد نشاط می‌شود مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱- فضاسازی و زیباسازی حیاط مدارس، از جمله دیوارها، سطح زمین، کاشت درخت و گل و گیاه گذاشتن نیمکت‌های رنگی و زیبا در حیاط مدرسه، تابلوی زیبای سر در مدرسه، دیوارهای تمیز و زیبا و تزئین شده با نقاشی‌های زیبا، نماسازی‌های مختلف.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲- زیباسازی مناسب ساختمان مدارس از جمله هماهنگی کاشی و سرامیک و سنگ - رنگ آمیزی در و دیوارها، پرده‌های زیبا جهت کلاس ها، زیباسازی راهروهای کلاً س ها، دفتر معلمان، اتاق مشاوره و...

۳- زیباسازی و تمیز بودن نمازخانه استفاده از خوشبوکننده‌ها، استفاده از نوشته‌ها و خطاطی‌های زیبا و استفاده از گلدان‌های زیبا، استفاده از فرش‌های زیبا و هماهنگ با پرده‌ها تمیز بودن و زیباسازی دستشویی‌ها و وضوخانه (حتماً فضای وضوخانه از کاشی و سرامیک زیبا و تمیز استفاده گردد) محل آبخوری‌ها سنگ شده باشد و در وضوخانه‌ها از لوله کشی آب گرم استفاده شده باشد.

۴- زیباسازی راهروها و ورودی‌ها با استفاده از گلدان‌های گل طبیعی و مصنوعی.

۵- زیباسازی کتابخانه‌ها استفاده از کمدهای یک‌رنگ و یک مدل جهت نگهداری کتاب‌ها (ترجیحاً استفاده از کمدهای چوبی زیبا) استفاده از گلدان‌های طبیعی در فضای کتابخانه، میز و صندلی‌های یک رنگ و زیبا، قفسه‌های زیبا جهت در دسترس قرار دادن مجلات و روزنامه‌ها.

۶- تشویق دانش آموزان جهت آوردن گل و گیاه طبیعی و استفاده از آن در محیط کلاً س ها.

۷- پوشش ظاهری دانش آموزان، استفاده از روپوش‌های خوش رنگ و شاد.

۸- پوشش ظاهری معلمان، مدیر و معاونان که با رعایت تمامی موازین شرعی می‌توان از رنگ‌های شاد و رنگ‌های روشن استفاده کنند.

۹- استفاده از قاریان با صوت و لحن زیبا در صبحگاه مدرسه (اگر به صورت زنده باشد بهتر است وگرنه از نوارهای مناسب می‌توان استفاده کرد).

۱۰- ایجاد روابط انسانی مطلوب بین ارکان مدرسه

شرایط مطلوب کار موجب تقویت روحیه معلمان و افزایش میل و رغبت و علاقه آنان به کار و غرور و افتخارشان در مدرسه خواهد شد

۱۱- استفاده از روش‌های فعال تدریس

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

معلمانی که از روش‌های فعال استفاده می‌کنند، کلاس‌های شادتری دارند. مشارکت دانش‌آموزان در کلاس و آموختن آنها را از کسالت و بی‌حالی رها ساخته، شادابی و نشاط را تقویت می‌کند.

۱۲- ایجاد رابطه دوستانه با نوجوانان و کودکان

۱۳- معرفی الگوهای مناسب

۱۴- تشویق کردن و ارزش‌گذاری برای ایجاد حس عزت و اعتماد به نفس و در نتیجه احساس لذت و شادی از فعالیت

۱۵- آموزش روابط اجتماعی مناسب به دانش‌آموزان

۱۶- توجه به معیارها و ملاک‌ها و عوامل شادی‌آفرین در سنین مختلف

در دوران کودکی، برآورده شدن احتیاجات اساسی جسمی و روانی عامل وجد و سرور است.

در دوران نوجوانی پذیرش از طرف اعضای خانواده و گروه همسالان و نیز ابراز موفقیت در کارهای شخصی و امور تحصیلی شادی‌آفرین است.

در جوانی و بزرگسالی، کسب مهارت‌های لازم برای تصدی شغلی، پیشرفت در کار و تحصیل، موفقیت در کارهای هنری و ورزشی احساس وجد و مسرت را به‌وجود می‌آورد.

ایجاد نشاط برای دانش‌آموزان

۱- تأسیس بانک جایزه و تشویق دانش‌آموزان با ارائه کارت امتیاز

۲- برپایی جشن‌های شادی و مسابقات مختلف

۳- تقویت و توسعه بازدیدهای علمی و تفریحی

۴- تشکیل نمایشگاه‌های متعدد با مشارکت دانش‌آموزان از دست‌سازهای کارهای تحقیقی امور آموزشی و پرورشی

۵- ورزش صبحگاهی به صورت دسته‌جمعی قبل از شروع کلاس

۶- دعوت از دانش‌آموزان موفق مدرسه جهت صحبت سرصف

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ۷- تشویق و تقدیر از فعالیتهای کوچک و کم ارزش از نظر دیگران
  - ۸- زیبا و جذاب کردن محیط مدرسه و استفاده از رنگهای شادی آور در کلاسها- سالن‌ها- دیوارهای حیاط
  - ۹- توجه به رعایت بهداشت فردی دانش آموزان
  - ۱۰- مشارکت مؤثر اولیای دانش آموزان در انجام امور مدرسه
  - ۱۱- پرهیز از ایجاد تنش در مدرسه
  - ۱۲- پرهیز از تنبیه- توهین، سرزنش، تحقیر در مدرسه
  - ۱۳- اجرای روشهای تدریس فعال با محوریت کلاسی بانشاط
  - ۱۴- نصب عکس دانش آموزان ممتاز در تابلوی اعلانات
  - ۱۵- توجه خاص به زنگ تفریح
  - ۱۶- نمایش فیلم و اسلاید در مدرسه
  - ۱۷- تقویت فعالیتهای هنری در مدرسه: گروه تئاتر- گروه سرود
  - ۱۸- حضور فعال آموزگاران با نشاط همراه با ظاهری مناسب و آراسته
  - ۱۹- پرهیز از بی انضباطی و بی عدالتی در مدرسه
  - ۲۰- تقویت امید به آینده در دانش آموزان
  - ۲۱- بررسی عوامل مؤثر در افت تحصیلی و ترک تحصیل دانش آموزان
  - ۲۲- تقویت احترام متقابل بین دانش آموزان و دیگر کارکنان مدرسه
  - ۲۳- تهیه کارت تبریک به مناسبت تولد هر یک از دانش آموزان و حتی آموزگاران
  - ۲۴- توزیع شیرینی به مناسبت‌های مختلف از جمله جشنها و میلاد ائمه بین دانش آموزان
- نور و متغیرهای مربوط به آن در محیط مدرسه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به طور کلی در فرایند یادگیری، ۸۳ درصد یادگیری به وسیله حس بینایی صورت می‌گیرد بنابراین اگر عمل دیدن با اشکال رو به رو شود، افت در یادگیری ایجاد می‌گردد. هدف تأمین روشنایی در مدرسه، عبارت است از به وجود آوردن محیطی که در آن، عمل دیدن به بهترین وجه و با حداقل زحمت و کوشش انجام گیرد تا نیروی دانش آموزان، صرف جذب اطلاعات و فرایند یادگیری شود. نه اینکه این نیرو برای مبارزه با مشکلات دیدن که در محیط کم نور وجود دارد، صرف شود. البته باید یادآوری کنیم که هنگام انجام هر فعالیتی، میزان نور مورد نیاز متفاوت است. روشنایی کلاس از طریق نور طبیعی (پنجره‌ها، دریچه‌ها) و یا با نور مصنوعی (لامپ و انواع چراغ) تأمین می‌گردد که در هر صورت باید به میزان نور، جهت و کیفیت آن توجه گردد. تجربیات متعدد نشان داده است که مساحت پنجره‌های شیشه دار باید حداقل به اندازه یک پنجم سطح اتاق باشد تا حداقل روشنایی برای خواندن و نوشتن موجود باشد. از طرف دیگر، از هر اقدامی که موجب تساوی روشنایی برای همه شاگردان شود، نباید دریغ نمود. نور از نظر توزیع باید مطلوب باشد و به صورت یکنواخت پخش شود تا درخشندگی سطوح سبب ناراحتی چشم نگردد. روشنایی مناسب منجر به بالا بردن توان مدیریتی معلم، تمرکز بر کلاس، کاهش سروصدا و بالا رفتن راندمان آموزشی در مدارس می‌شود. در مکتب ابتدایی «ایندر آلتن فورست» در آلمان، طرح تنظیم روزانه نور اجرا می‌شود. معلمان این مکتب سعی می‌کنند صبح زود با تنظیم نور، دانش‌آموزان را بیدار و هوشیار کنند. که بنابر نتایج آن‌ها، با نور مایل به آبی بچه‌ها تمرکز بیشتری دارند. تأثیر بصری این نور آن است که چشم باز می‌شود. مثلاً نوری مخصوص برای زمان بازگشت دانش‌آموزان از زنگ تفریح است که پس از زمان کوتاهی آنهار را آرام می‌کند. طبق نتیجه تحقیقات مرکز درمانی اپندورف دانشگاه هامبورگ، میزان بازیگوشی و بی توجهی دانش‌آموزان صنف دینا، در مقایسه با دانش‌آموزانی که در صنف با نور معمولی درس می‌خوانند، ۷۵ درصد، و تعداد اشتباهات‌شان ۴۵ درصد کم‌تر است. بر اساس این بررسی، علاوه بر شدت نور، رنگ نور هم نقش مهمی دارد. اگر نور روشن و متمایل به آبی باشد، یادگیری و راندمان بیشتر می‌شود.

روش‌های شاداب سازی محیط مدرسه

شاداب سازی محیط مدرسه می‌تواند به شکل گسترده‌ای صورت بگیرد و در اینجا چند روش برای شاداب سازی محیط مدرسه ذکر می‌شود:

۱. استفاده از گیاهان: استفاده از گیاهان زینتی و گل‌ها در محیط مدرسه، به شکل چشمگیری محیط را شاداب و زنده می‌کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۲. رنگ‌آمیزی: استفاده از رنگ‌های جذاب و شاد در دیوارها، درب‌ها و پنجره‌ها به شکل قابل توجهی به شادابی محیط کمک می‌کند.

۳. نورپردازی: استفاده از نورپردازی مناسب باعث شادابی و روشنایی محیط مدرسه می‌شود.

۴. تزئینات: استفاده از تزئینات زینتی، تصاویر و نقاشی در دیوارها، کلاس‌ها و فضاهای عمومی به شکل چشمگیری به شادابی محیط کمک می‌کند.

۵. فضای باز: ایجاد فضای باز مناسب با تجهیزات و امکانات مناسب، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در فضای باز بازی کنند و تنش‌های خود را کاهش دهند.

۶. سازماندهی مناسب: سازماندهی مناسب محیط مدرسه به شکلی است که به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا به شکل مناسب با محیط اطراف خود برخورد کنند و از آن لذت ببرند.

۷. ایجاد فضای پاک: تمیز نگه داشتن محیط مدرسه و ایجاد فضای پاک، به شکل چشمگیری به شادابی و زنده بودن محیط کمک می‌کند.

به طور کلی، استفاده از هر یک از روش‌های فوق به شکل جداگانه یا ترکیبی، به شاداب سازی محیط مدرسه کمک می‌کند و به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در یک محیط شاداب و زنده، به بهترین شکل ممکن آموزش ببینند.

روش‌های شاداب سازی کلاس درس

روش‌های شاداب سازی کلاس درس عبارتند از:

۱. استفاده از رنگ‌های جذاب و شاد در دیوارها و دکوراسیون کلاس: استفاده از رنگ‌های شاد و جذاب در دیوارها، تصاویر و نقاشی‌های زینتی، پوسترها و تزئینات دیگر به شکل چشمگیری به شادابی کلاس کمک می‌کند.

۲. استفاده از گل و گیاهان در کلاس: استفاده از گل و گیاهان زینتی در کلاس، به شکل چشمگیری به شادابی و زنده بودن محیط کلاس کمک می‌کند.

۳. نورپردازی مناسب: استفاده از نورپردازی مناسب باعث شادابی و روشنایی محیط کلاس می‌شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۴. تنظیم صندلی‌ها: تنظیم صندلی‌ها کلاس به شکل مناسب و جذاب، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در کلاس با لذت بخوانند و درس بگیرند.

۵. ایجاد فضای پاک: تمیز نگه داشتن کلاس و ایجاد فضای پاک، به شکل چشمگیری به شادابی و زنده بودن محیط کلاس کمک می‌کند.

۶. استفاده از تجهیزات جذاب: استفاده از تجهیزات جذاب مانند تخته سفید، پروژکتور و کامپیوتر، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که به بهترین شکل ممکن درس بگیرند.

۷. ایجاد فضای باز: ایجاد فضای باز مناسب با تجهیزات و امکانات مناسب، به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در کلاس بازی کنند و تنش‌های خود را کاهش دهند.

به طور کلی، استفاده از هر یک از روش‌های فوق به شکل جداگانه یا ترکیبی، به شاداب سازی کلاس درس کمک می‌کند و به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که در یک محیط شاداب و زنده، به بهترین شکل ممکن درس بگیرند.

نتیجه‌گیری

شاید در اولین نگاه احساس کنیم که انجام همه امور فوق در مدارس مستلزم پرداخت هزینه‌های سنگین باشد و مسلماً در مدارس دولتی چنین امکانی وجود ندارد لیکن با کمی تأمل به این نتیجه می‌رسیم که انجام بسیاری از این پیشنهادات فوق می‌تواند با درایت و مدیریت صحیح با حداقل بودجه و امکانات انجام شدنی باشد و به اشکال مختلف می‌توان شادابی و طراوت را به کودکان و نوجوانان این مرز و بوم هدیه دهیم و در نهایت جامعه شاد داشته باشیم که این خود باعث بروز و رشد استعدادها و خلأ قیت‌ها در جوانان ما خواهد شد. شاداب‌سازی و ایجاد روحیه شاد در دانش‌آموزان و جلوگیری از افسردگی آنها باعث می‌شود افرادی هدفمند و کار آمد در جامعه داشته باشیم در این میان عوامل متعددی دست به‌دست هم داده تا بتواند این هدف محقق شود.

- مهم‌ترین عامل نقش خانواده است، تربیت فرزند از اوان زندگی و ایجاد نشاط او و پیوند میان خانواده و مدرسه و تعامل این دو در ایجاد هماهنگی با هم می‌تواند روشی مؤثر برای ایجاد شادابی در فرزند پیدا و اجرا شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- از دیگر عوامل مهم نماز است، نماز عاملی است مهیار کننده روح انسان و باعث آرامش قلب و جلوگیری از اضطراب و افسردگی در شخص می‌شود، پس اجرای نماز جماعت و جلسات متعدد مربوط به نماز و اشاعه آن می‌تواند در شاداب‌سازی دانش‌آموزان مؤثر باشد.

پس با این تفصیل می‌توان گفت با شادای سازی محیط کمک شایانی به شادابی فرزندان و رشد همه جانبه (اخلاقی، آموزشی و.....) آن‌ها می‌شود.

راهکارهای مناسب جهت شاداب سازی در مدارس

- تبادل تجربیات موفق مدیران در رابطه با شادسازی مدارس
- تغییر در وضعیت فیزیکی مدارس و توجه به نیازهای دانش‌آموزان و تنوع برنامه‌ها
- توجه جدی به امور معیشتی و رفاهی معلمان به منظور حضور شاداب‌تر آن‌ها در مدارس
- بها دادن به دانش‌آموزان شاداب و پر تحرک و کنجکاو و پرسشگر
- ایجاد فضای سبز و استفاده از رنگ‌های شاد و جذاب در محیط مدرسه
- شناسایی افراد خلاق و تشویق آنان در زمینه تغییر و اصلاح مدارس
- ایجاد انگیزه و ترغیب مدیران جهت مطالعه در رابطه با شادی و جایگاه آن در تعلیم و تربیت
- توجه به زیبا سازی مدارس
- توجه به وضعیت بهداشت محیط مدرسه
- ایجاد فضای مناسب برای تفریحات سالم دانش‌آموزان
- توجه به نیازهای عاطفی - روحی - روانی دانش‌آموزان
- مشارکت دانش‌آموزان در اداره مدرسه
- استفاده از تابلوها و پیام‌های بهداشتی شاد و شعرهای شادی آفرین
- تهیه امکانات و مکان‌هایی ورزشی در داخل مدرسه و خارج از مدرسه
- برگزاری جشن‌ها به مناسبت‌های مذهبی و اعیاد ملی با کمک دانش‌آموزان
- برگزاری مسابقات ورزشی - تفریحی - علمی در بین مدارس و بین دانش‌آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- برگزاری نمایشگاه دست سازه‌ها - آثار - نقاشی - شعر - خط - مسابقه قرآن بصورت گروهی
- دعوت از افراد محبوب و موفق دانش آموزان برجسته مثل هنرمندان - اساتید - ورزشکاران
- اجرای برنامه‌های صبحگاهی با نشاط و پر بار - همراه با سرود دسته جمعی - تئاتر و نمایشنامه
- استفاده از مشاوران مجرب و دلسوز برای حل مشکلات تحصیلی و تربیتی دانش آموزان و برقراری ارتباط
- نمایش فیلم و تئاتر نمایش‌های عروسکی - موسیقی زنده مورد علاقه دانش آموزان
- بردن دانش آموزان به موزه - تئاتر - سینما - پارک - اردوگاه - با کمک اولیا مدرسه و خانه
- تشکیل نمایشگاه کتاب
- افزایش زنگ‌های تفریح (برقراری مقررات انعطاف پذیر با ویژگی‌های سنی دانش آموزان)
- برگزاری مسافرت‌ها و اردوهای تفریحی - سیاحتی با همکاری و نظارت اولیا
- تشکیل گروه‌های درسی با حضور فعال دانش آموزان
- کنترل عوامل بازدارنده نشاط و تقویت عوامل تسهیل دهنده
- جلوگیری از هر نوع برخورد لفظی و بی احترامی به دانش آموزان
- ممنوعیت جدی هر گونه تنبیه بدنی
- پر بار شدن ساعات ورزش
- پذیرایی در اعیاد و مناسبت‌های مذهبی و غیر مذهبی
- استفاده از کتابخانه مناسب - نمازخانه تمیز و جذاب - و تلاوت قرآن برای آرامش دانش آموزان
- توجه به وسایل صوتی و تصویری در مدارس مخصوصاً کامپیوتر

موقعیت یادگیری و محیط آن از عوامل بسیار مهم در یادگیری است. محیط یادگیری ممکن است ۱- عاطفی باشد ۲- مربوط به نیروی انسانی به ویژه معلم و عوامل اجرایی مدرسه باشد ۳- در رابطه با امکانات محیط آموزشی باشد. موقعیت آموزشی توأم با محبت و احترام متقابل نسبت به محیط خشک و تهی از عواطف، تأثیر بیشتری در یادگیری خواهد داشت. برخورداری محیط آموزشی از همه امکانات دانش آموز را به کنجکاو و تلاش برای یادگیری و حل مسائل ذهنی خود وا می‌دارد البته محیط و موقعیت یادگیری باید متناسب با آمادگی، استعداد، نیاز و گرایش دانش آموزان باشد. محیط آموزشی منحصر به فضا نیست معلم در این محیط نقش اساسی دارد تعامل درست معلم و سایر عوامل با دانش آموز می‌تواند محیط را جذاب کند اما نکته

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

حائز اهمیت این است که اگر عوامل اجرایی مدارس با نظریه‌های یادگیری آشنا نباشد و آموزش را تنها انتقال داده علمی به دانش آموز، گوش دادن به حرف معلم و حفظ کردن مطالب بدانند هرگز محیط مناسب و برانگیزاننده‌ای برای یادگیری فراهم نخواهد شد محیط آموزشی باید چنان سازماندهی شود که دانش آموز با انگیزه و تفکر و فرصت تصمیم‌گیری در خصوص چگونگی دستیابی به اهداف آموزشی را داشته باشد (وحیدی و همکاران، ۱۳۹۹). معلم، کلیدی‌ترین و موثرترین عامل و عنصر نظام تعلیم و تربیت است؛ به گونه‌ای که توفیق یا شکست برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی این نظام، مستقیم یا غیر مستقیم معطوف به معلمان آن می‌باشد. اهمیت، جایگاه و نقش معلم در تعلیم و تربیت تا حدی است که می‌توان گفت معلم، کارایی و کفایت او، آیینه تمام‌نمای کفایت و کارایی هر نظام آموزش و پرورش می‌باشد و مهم‌ترین وسیله رسیدن جامعه به غایات و هدف‌های آموزش و پرورش، معلم صاحب صلاحیت است (رئوف، ۱۳۷۹؛ تقی پور ظهیر، ۱۳۸۱).

عنوان گزارشی از یافته‌های یک پژوهش گسترده، درصدد است رابطه متغیرهای فیزیکی کلاس درس را با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار دهد. یافته‌های مربوط به عوامل انسانی کلاس در مقاله جداگانه‌ای گزارش شده است. امروزه نظام آموزشی به عنوان یک ابزار مهم و اساسی در رشد و توسعه همه جانبه کشورها شناخته می‌شود، بنابراین، رشد، تحول، اصلاح و بهبود کمی و کیفی آن، از جمله مباحث بسیار مهم هر کشوری است دوره ابتدایی از جمله مهم‌ترین دوره‌های نظام آموزشی است زیرا زمینه شکل‌گیری شخصیت و رشد همه جانبه افراد در آن فراهم گردیده و مناسبترین فرصت برای تحصیل و یادگیری و رشد استعدادهای کودک است اگر کودکان در این سن، مهارت‌های لازم را نیاموزند، فرصت جبران آن در مراحل بعدی رشد بسیار مشکل خواهد بود (بحرینی بروجنی، ۱۳۹۳).

آموزش و پرورش، زیر بنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه است. بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها، آموزش و پرورش توانمند و کارآمدی داشته‌اند. همچنین در هر نظام آموزشی، عوامل بسیاری با یکدیگر عمل می‌کنند تا یادگیری و پیشرفت تحصیلی برای دانش‌آموزان حاصل گردد. هر قسمت از این نظام باید به گونه‌ای آماده شود که دسترسی به بازده مطلوب و اهداف مورد نظر میسر شود، زیرا اگر جزئی از نظام از کار باز ایستد، کارایی دیگر نظام کاهش یافته و صدمه خواهد دید. با در نظر گرفتن و تجزیه و تحلیل درون داده‌هایی از قبیل متغیرهای فیزیکی، می‌توان با آگاهی بیشتری اقدام به برنامه‌ریزی نمود. البته علاوه بر عوامل فیزیکی، متغیرهای زیاد دیگری نیز وجود دارند که فرآیند یادگیری و پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که با انجام پژوهش می‌توان میزان تأثیر آنها را تشخیص داد. وقتی که نظام‌های آموزشی اطلاعات لازم را در چنین زمینه‌های اساسی در اختیار نداشته باشند، نمی‌توان عملکرد صحیح را در عرصه‌های مختلف آموزشی و پرورشی انتظار داشت. در تحقیقی، اثر نور کلاس را بر هورمونهای استرس،

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

عملکرد کلاس، رشد بدن و سلامتی ۸۸ دانش‌آموز هشت تا نه ساله، به مدت یک سال مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که هورمون‌های استرس در تابستان افزایش می‌یابد و کمبود نور طبیعی و مصنوعی، سبب تأخیر قابل توجهی در افزایش هورمون‌های استرس می‌شود. می‌توان گفت، یادگیری، نتیجه شناخت کلی نگر انسان از محیط و اطراف خود است و از لحاظ روان‌شناسی شناخت، تعاملی است خلاق و فعال که بدون وقفه بین فرد (یا همان عوامل درونی) و محیط او در جریان است. نتایج به دست آمده از شاخص‌های مربوط به امکانات آموزشی (تخته سیاه، نیمکت یا صندلی، وضع نشستن دانش‌آموزان، وسایل کمک آموزشی) نشان می‌دهد که این امکانات اکثراً در حد متوسط و مطلوب ارزیابی شده و رابطه معناداری با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نداشته است، ولی بر اساس نتایج تحلیل مسیر، میزان امکانات آموزشی کلاس درس به طور غیرمستقیم بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر داشته است. علت عدم رابطه معنادار بین این دو متغیر شاید به این دلیل باشد که عوامل انسانی از قبیل نگرش معلم، روش‌ها و الگوهای تدریس، علاقه‌مندی دانش‌آموزان به کلاس درس و معلم، و نگرش آنان نسبت به توانمندی‌های خویش، می‌تواند شرایط دشوار حاصل از کمبود امکانات آموزشی را جبران نماید. از طرف دیگر، می‌توان چنین ادعا نمود که وجود یا عدم وجود امکاناتی از قبیل رسانه‌های آموزشی نمی‌تواند ضرورتاً دلیل توفیق دانش‌آموزان یا شکست آنان باشد، بلکه استفاده بهینه از این امکانات مهم است. البته به طور کلی، وجود امکانات کافی می‌تواند موجب دلگرمی معلمان و دانش‌آموزان باشد؛ به گونه‌ای که از حضور در کلاس احساس آرامش و رضایت داشته باشند و نگرش آنان را نیز تحت تأثیر قرار دهد. بر عکس، فضای سنتی با نیمکت‌های ثابت و امکانات آموزشی محدود، دانش‌آموزان را به سوی تابعیت سوق می‌دهد نه خلاقیت، چرا که دانش‌آموزان قدرت تحرک و فعالیت ندارند. با توجه به پیچیدگی جوامع و بروز ناهنجاری‌های روانی و رفتاری در بین کودکان، لزوم پرداختن به فرایند آموزش همه جانبه آنان و مطرح کردن راهبردهای صحیح برای تقویت و شکوفایی این پدیده بیش از پیش احساس می‌شود. لذا اگر به نیازها و حیطه‌های تکاملی کودکان در این دوران پاسخ مناسبی داده شود، آن‌ها سالم‌تر خواهند بود و قدرت تفکر و تعقل بیشتر و مهارت‌های عاطفی و اجتماعی بهتری خواهند داشت. امروزه یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر رشد و توسعه کودکان عوامل محیطی است.

پیشنهاد به واحدهای آموزشی

- ✓ تشویق دانش‌آموزان به خلاقیت و نوآوری و ایجاد زمینه‌هایی برای بروز استعداد آنها
- ✓ تمیزی و نظافت مستمر محیط مدرسه و کلاسهای درس و ایجاد عادت در دانش‌آموزان جهت رعایت نظافت مدرسه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

- ✓ استفاده از لباسهای متنوع با رنگهای شاد که مغایر با ضوابط آیین نامه اجرایی مدارس نباشد.
- ✓ تغییر مرتب دکوراسیون مدارس بطوری که دانش آموز هر هفته با طرح جدیدی روبرو باشد.
- ✓ وی آوردن به بازیهای پرورشی و سنتی در محیط مدارس و اجرای یک بازی جدید در هر روز یا هفته در زمانی مشخص و حدود ۱۰ دقیقه، که زنگهای استراحت برای این موضوع پیشنهاد می شود.
- ✓ برگزاری مسابقات ورزشی بین دانش آموزان بصورت کلاسی در رشته‌های مورد علاقه آنان.
- ✓ ایجاد تفکر مثبت در دانش آموزان به اینکه فقط کاستی‌ها و مشکلات را نبینند و به دنبال زیبایی‌ها و نکات مثبت در زندگی روزمره و در مدرسه نیز باشند.
- ✓ القای مفاهیم و ظرایف دینی به شیوه‌های جذاب.
- ✓ توجه به فعالیت‌های گروهی و شیوه تدریس فعال در آموزش‌های علمی و دینی و جلب مشارکت دانش آموزان و تعامل آنان در تدریس و فراگیری مطالب درسی.
- ✓ مشارکت دادن جدی و نه شعاری دانش آموزان در امور مدرسه و استفاده از نظرات آنان در شاداب سازی محیط مدارس.
- ✓ برنامه ریزی و اجرای مرتب فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس و خارج از مدارس.
- ✓ اجرای هر هفته یک برنامه با عنوان ایستگاه خنده با استفاده از برنامه‌ها و هنر نمایی های خود دانش آموزان و بعضاً هنرمندان موجود در مدارس که در عین فرح بخش و شاد بودن مغایر با شئون اخلاقی نیز نباشد.
- ✓ دادن جوایز نفیس به بهترین و کاربردی‌ترین طرح‌های شاداب سازی که دانش آموزان و اولیاء مدرسه ارائه می دهند.
- ✓ اجرای مراسم صبحگاه با برنامه‌های متنوع و با نشاط از جمله نرمش صبحگاهی با آهنگی مناسب.
- ✓ توجه به شخصیت فردی و اجتماعی دانش آموزان توسط مسوولان و کادر آموزشی مدرسه.
- ✓ استفاده از کادر آموزشی و اداری شاد و خوش ذوق در مدارس.
- ✓ رفع مسائل و مشکلات نگران کننده همکاران فرهنگی بطور اصولی تا نتیجه شادابی آنان منجر به شادابی دانش آموزان در مدارس باشد.
- ✓ استفاده از رنگ‌های شاد در رنگ آمیزی و نقاشی کلاس‌های درس، کارگاه‌های آموزشی، کتابخانه‌ها، دفاتر، وسایل ورزشی، حیات مدرسه، میز و نیمکت‌ها و صندلی‌ها و ....
- ✓ خواندن قصه‌ها و داستان‌های جالب و دوست داشتنی برای دانش آموزان در کلاس انشاء و دین و زندگی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع و ماخذ

۱. ترکمان، پری منظر (۱۳۸۵)، «مدرسه، مدرسه است»، رشد مشاور مدرسه، دوره یکم، شماره ۳
۲. جباری فر، تقی. زارعی، حسن و جهانگرد شرقی، محبوبه (۱۳۹۴). نگاهی بر نقش محیط کلاس در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، اولین همایش ملی علمی پژوهشی روانشناسی و علوم تربیتی و آسیب شناسی جامعه،
۳. حاجی فیروزجانی، محسن، (۱۳۹۸)، ارائه مدل ساختاری تأثیر ادراک دانش آموزان از محیط کلاس بر خودکارمدی تحصیلی و نگرش به علوم با میانجیگری ادراک از ارزیابی، دوره ۷، شماره ۳، صص ۲۲۶-۲۰۹
۴. دفتر امور زنان، (۱۳۸۵)، «آشنایی با مهارتها و شیوه‌های بهره یابی از امکانات آموزشی، فرهنگی، ورزشی.
۵. دهستانی اردکانی، محمد و اخوت، علی محمد، ۱۳۹۵، نقش محیط یادگیری در میزان یادگیری دانش آموزان، اولین همایش ملی تازه‌های تعلیم و تربیت در نظام آموزشی ایران، اردکان.
۶. رضایی حبیب اله، بمانی نیکو. نقش محیط یادگیری در ارتقای آموزش و معرفی ابزارهای اندازه گیری محیط یادگیری. توسعه آموزش جندی شاپور. ۱۳۹۵.
۷. سروران، مهram، ۱۳۹۴، تأثیر معماری ارگانیک بر فضاهای آموزشی، کنگره بین المللی پایداری در معماری و شهرسازی دبی.
۸. سعیدپور، مرضیه و زنگنه، حسین (۱۳۹۵). طراحی محیط‌های یادگیری زایشی حضوری و الکترونیکی، فناوری آموزش و یادگیری، سال دوم، شماره ۸
۹. سیف، علی اکبر (۱۳۸۹). روانشناسی پرورشی، انتشارات تهران
۱۰. صباغیان، زهرا (۱۳۸۴)، «مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی»، ماهنامه پیوند، انجمن اولیا و مربیان، شماره ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱.
۱۱. صفری زاده، صفری و علیدادی، فرامرز (۱۳۹۹). بررسی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، مجله پیشرفت‌های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۱۲. طاهری، ژاله. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر در الگوی مناسب باورهای انگیزشی دانش آموزان دبیرستانی در شهر تهران. مجله اصول بهداشت روانی.
۱۳. غفاری چمستان، صفیه (۱۳۸۵)، «راهکارهای مناسب جهت ایجاد آرامش در زندگی»، ماهنامه تربیت، سال ۲۲، شماره ۶.
۱۴. کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی
۱۵. کاکیا، لیدا (۱۳۸۵)، «آرامش و نقش آن در زندگی، ارتباط پیوند، همدلی و آرامش»، ماهنامه تربیت، سال ۲۱، شماره ۸.
۱۶. لطف عطا آیناز. تأثیر عوامل محیطی بر یادگیری و رفتار در محیط‌های آموزشی (ابتدایی) در شهر. مدیریت شهری.
۱۷. محمودیان، طاهره (۱۳۸۳)، «شادابی و نشاط خانواده و تأثیر آن بر فرزندان»، ماهنامه تربیت، سال ۲۰، شماره ۱.
۱۸. مرآتی، کیانوش (۱۳۸۲)، «به شادی همی دار تن را جوان»، ماهنامه پیوند، شماره ۲۸۹.
۱۹. مردمی، کریم، محسنی، منصوره. (۱۳۹۴). توسعه محیط‌های یادگیری: ارتقاء یادگیری. معماری و شهرسازی ایران.
۲۰. مردمیف کریم و دلشاد، مهسا (۱۳۸۹). محیط یادگیری انعطاف پذیر (جهان کودک تجربه پذیر، سیستم آموزشی تغییر پذیر)، معماری و شهرسازی ایران، دوره ۱، شماره ۱
۲۱. مروج نیا، زهرا و صفری نیا، مجید (۱۳۹۹). تأثیر میزان محیط یادگیری بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دیرآموز شهر تهران، تعالی مشاوره و روان درمانی دوره نهم، شماره ۳۳
۲۲. وحیدی، زهرا، پوشنه، کامبیز، خسروی، علی اکبر، ایزدی، مهشید. (۱۳۹۹). طراحی محیط یادگیری مبتنی بر نظریه یادگیری تحولی برای دانش آموزان دوره دوم متوسطه. فصلنامه روان شناسی تربیتی، ۱۶(۵۶)، ۳۰۷-۳۳۷.
۲۳. یوسفی افراشته، مجید. مروتی، ذکراه و چراغی، ابادر (۱۳۹۴). شناسایی مولفه‌های محیط یادگیری اثربخش بر پایه ادراک دانشجویان رشته بهداشت، نشریه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
۲۴. یوسفی فر، زینب (۱۳۹۷). بررسی تأثیر محیط بر یادگیری و تقویت مثبت آن. کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی، دوره ۱.